

הלכות
יום הכיפורים

ערב יום הכיפורים

כפרות

- < נוהגים לעשות כפרות בערב יום הכיפורים. ב' טעמים נאמרו על כך:
 א. על האדם לשים אל ליבו שבמשך השנה הוא עשה עבירות שחייב עליהן מיתה והעוף הולך למיתה תחתיו, הדבר יעורר את האדם לעשות תשובה.
 ב. זכר לעקידת יצחק, שאברהם אבינו הקריב את האיל תחת בנו (מט"א).
- < לוקחים תרנגול לזכר ותרנגולת לנקבה, לכל אחד מבני הבית.
- < מעוברת עושה כפרות על זכר ושתי נקבות. כך תעשה גם אם יודעת את מין העובר, וגם אם יודעת שיש לה תאומים.
- אך מעוברת העושה כפרות על כסף, עושה ב' פעמים ולא ג'.
- < כשעושים כפרות לילדים קטנים ואומרים עבורם את הנוסח, יש לומר "זה חליפתך" (לבן), או "זאת חליפתך" (לבת).
- < יש לעשות את הכפרות לפני עלות השחר, גם אם השחיטה נעשית רק אחרי עלות השחר.
- < זמן שחיטת הכפרות הוא באשמורת הבוקר - היינו לפני עלות השחר, "כי אז חוט של חסד גובר בעולם" (סידור אדה"ז). כך אכן נהג הרבי בשנים המוקדמות יותר, אך בשנים האחרונות שחיטת התרנגול של הרבי נעשתה אפילו אחרי נץ החמה.
- < אחרי השחיטה מהדרים לכסות את הדם - ברשות ובשליחות השוחט דווקא, מפני שהכיסוי הוא מצוות השוחט.
- לפני הכיסוי מברכים: "ברוך וכו' אשר קדשנו וכו' על כיסוי הדם בעפר".
- הרבי כיסה את הדם - על ידי נוצה מהעוף שלו - בחמש תנועות של כיסוי.
- < אם העוף של הכפרות מת לפני השחיטה או שנעשה נבלה בשחיטה עצמה, צריך לעשות שוב כפרות.
- אך אם השחיטה הייתה כדין אלא שהעוף נמצא טריפה (בבדיקת האברים הפנימיים), לא צריך לעשות שוב כפרות.
- < איש שטעה ועשה כפרות על תרנגולת, אינו צריך לעשות שוב כפרות.

פדיון כפרות

◁ אם העוף שעשו עליו כפרות אינו ניתן לעניים או לצדקה, יש לתת לצדקה 'פדיון כפרות', היינו שווי של תרנגול חי (השנה: כ-17 שקל לתרנגול חי השוקל שתי קילו).

◁ מעוברת - שעשתה כפרות על זכר ושתי נקבות כנ"ל - צריכה לתת לצדקה פדיון של ג' עופות.

◁ יש לתת את פדיון הכפרות לצדקה - בו ביום.

◁ אין לפדות את הכפרות בכספי מעשר, וגם אין לקנות את העופות לכפרות בכספי מעשר, מפני שכל דבר מצווה שאדם חייב לעשותו, לא ניתן לקנותו בכספי מעשר.

שחרית ולעקאח

◁ בערב יום הכיפורים אחרי כפרות לובשים בגדי שבת.

◁ בשחרית לא אומרים "מזמור לתודה", לא אומרים תחנון ו"למנצח יענך", ולא אומרים "אבינו מלכנו".

◁ לא מאריכים בתפילת שחרית.

◁ מבקשים לעקאח (עוגת דבש), וגם אוכלים ממנה. בעת נתינת הלעקאח איחל הרבי: "שנה טובה ומתוקה".

◁ מתפילת שחרית של ערב יום כיפור ועד סוף חודש תשרי, לא אומרים תחנון.

אכילה ושתייה בערב יום הכיפורים

◁ מצווה מן התורה לאכול ולשתות בערב יום הכיפורים. הטעם:

מאהבת הקב"ה לישראל ציווה אותם לאכול ולשתות לפני התענית, "כדי שלא יזיק להם העינוי" (תרד, א).

‹ יתר על כן:

יש להרבות באכילה ושתיה, ולאכול ולשתות כשיעור שני ימים - ערב יוהכ"פ ויוהכ"פ, ומעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי.

הטעם: כיון שאי אפשר לכבד את יום הכיפורים עצמו באכילה ושתיה כדרך שמכבדים שאר ימים טובים, ציווה הקב"ה לכבד את יוהכ"פ ביום שלפניו על ידי שיאכל בערב יוהכ"פ (כשיעור שני ימים) גם עבור יום הכיפורים.

- שכר האכילה בערב יוהכ"פ עבור יום הכיפורים גדול כ"כ, עד שמעלה עליו הכתוב כאילו התענה גם בערב יוהכ"פ (שהרי שכר העינוי גדול יותר בדרך כלל משכר האכילה. ראה תרד, א).

‹ נשים חייבות במצוות האכילה בערב יוהכ"פ.

‹ אוכלים שתי סעודות: אחת לפני הצהריים, והשנייה סמוך לכניסת היום הקדוש - סעודה מפסקת.

‹ נוטלים ידיים בשתי הסעודות.

‹ טובלים פרוסת המוציא בדבש בשתי הסעודות של ערב יום כיפור.

‹ הרבה נוהגים לאכול דגים בסעודה הראשונה, ובשר עוף בסעודה המפסקת.

‹ גברים לא יאכלו בערב יום הכיפורים שום וביצים. כמו"כ לא אוכלים בשר בהמה. מאכלי חלב מותר לאכול רק בבוקר של ערב יום כיפור.

בקשת מחילה

‹ עבירות שבין אדם לחברו אין יוהכ"פ מכפר עליהן עד שיפייס את חברו. לפיכך, על אדם שפגע בזולתו אפילו בדברים בלבד, לפייסו ולבקש ממנו שימחל לו.

בערב יוהכ"פ צריך להיזהר בזה ביותר, כדי שלא יהיה לשטן מקום לקטרג.

‹ אדם שגרם לחברו נזק ממוני, צריך לשלם לו את הנזק ולבקש ממנו מחילה על הצער שגרם לו.

‹ המוחל לא יהיה אכזרי מלמחול, אלא ימחל מיד כשרואה שמבקשים ממנו מחילה באמת.

מלקות

אחרי חצות היום, ולפני הטבילה במקווה, מקבלים ל"ט מלקות מרצועה של עגל. כדי "שמתוך כך יתן אל ליבו לשוב מעבירות שבידו. ועוד, כדי להכניע לבבו ולהכנינו לעבוד (את) השם הנכבד והנורא באימה ויראה" (תרו,יא).

מקבל המלקות שוחה על ברכיו, כאשר פניו לצפון ואחוריו לדרום.

פניו לצפון, מפני שעיקר חטאיי האדם באים בגלל ממון שסימנו בצפון כמ"ש "מצפון זהב יאתה'. על כן יכניע את עצמו לאותו רוח, להודיע שמשם בא לו החטא" (תרו,טו).

סדר המלקות: על כתף ימין, על כתף שמאל, ותחתיהם באמצע.

המלקה ומקבל המלקות אומרים בשעת ההלקאה ג' פעמים את הפסוק: "והוא רחום יכפר עוון וגו' כל חמתו", שהם ל"ט תיבות כנגד ל"ט מלקות.

בעת כל ההלקאה אומרים תיבה אחת.

במלקות אלו מותר לבן להלקות את אביו, ומותר לתלמיד להלקות את רבו, מפני שאין לזה דין מלקות ממש (שהרי בזמן הזה אין לנו דיינים סמוכים שיחייבו ויתנו את המלקות, וגם לא התרו בו בשעת העבירה שיקבל מלקות בבי"ד, וגם הרצועה שמלקים בה אינה רחבה טפה. ראה תרו,יא. שם,יג).

טבילה

לאחר קבלת המלקות, טובלים במקווה ארבע טבילות.

הטבילה נעשית לפני מנחה דווקא, כדי שהוידוי במנחה ייאמר בטהרה.

יש לכוון בעת הטבילות, שאחת באה לשם טבילה מטומאת קרי, ושלוש טבילות נוספות באות לשם תשובה כמו טבילות של גר המתגייר.

הטבילות הבאות משום תשובה צריכות להיות במי גשמים דווקא ולא במים שאובים. לפיכך יש לשים לב לטבול בערב יוהכ"פ במקוה שיש בו מי גשמים דווקא (בשונה מכל השנה, שטבילת גברים - משום קרי או לתוספת קדושה - יכולה להיות גם במים שאובים המכונסים בקרקע).

לא מתרחצים אחרי טבילות אלו, מפני שהן טבילות של חיוב.

בטבילות אלו יש להקפיד שלא תהיה על גופו חציצה. לכן, יש ליטול את ציפורני הידיים והרגליים, לחצוץ את השיניים, ולחפוף ולהפריד את שערות הראש והזקן - לפני הטבילה.

מנחה

- ◁ אחרי הטבילה ולבישת בגדי יו"ט הולכים לבית הכנסת, ומרבים בצדקה - בפרט לפני תפילת מנחה.
- ◁ את הסכום לצדקה נותנים בהרבה מטבעות, עפ"י דברי הבעש"ט אשר "מקול קשקוש המטבעות, מתפרדים הקליפות".
- ◁ מנהג הרבי, שבדרכו למקומו להתפלל מנחה בערב יוהכ"פ, שם מטבע לצדקה בקופות רבות שהיו על השולחנות ב-770.
- ◁ בסיום תפילת שמונה עשרה של מנחה אומרים וידוי "בהתעוררות תשובה מעומק הלב" (ממכתב אדמו"ר הרי"ץ לתלמידי התמימים).
- ◁ גם נשים חייבות לומר וידוי בערב יום הכיפורים.
- ◁ אמירת הוידוי בכלל היא מפני שאין כפרה בלא וידוי, לכן צריך להתוודות לכפרת יום הכיפורים.

סעודה מפסקת

- ◁ אחרי תפילת מנחה אוכלים סעודה מפסקת.
- ◁ נוטלים ידיים לפת, וטובלים בדבש.
- ◁ אוכלים בשר עוף בסעודה זו.
- ◁ אוכלים קרעפלאך.
- ◁ מאכלי הסעודה המפסקת יהיו בלי מלח.
- ◁ הרבי מביא את מנהג אביו הגאון המקובל וכו' הרלו"צ, לאכול בערב יום כיפור בשתי ידיים, מצד גודל מעלת האכילה ביום זה. כך נהג גם אדמו"ר הזקן.
- ◁ בערב יוהכ"פ יש עניין לאכול ג' קערות של מרק.
- ◁ הרבי מספר, שמפני קוצר הזמן אצל אדמו"ר הרי"ץ, הוסיפו לו באותה צלחת מעט ועוד מעט, כדי שייחשב לשלוש קערות.
- ◁ אם כשסיים את הסעודה המפסקת החליט בדעתו שלא יאכל עוד, והיה זה אחרי פלג המנחה (שהוא שעה ורבע זמנית לפני השקיעה), גם אם לא אמר בפיו שלא יאכל עוד - חלים עליו דיני יום כיפור, ואסור באכילה ושתייה, במלאכה, ברחיצה ובסיכה, ומותר רק בנעילת הסנדל (נעלי עור).

- לכן, טוב להתנות בסעודה המפסקת לפני ברכת המזון שאינו מקבל עליו עדיין את דיני יום כיפור, כך יהיה מותר לו (בלי ספק) לאכול ולשתות אחרי הסעודה ולעשות מלאכה. כמו"כ אישה תוכל להתרחץ ולסוך וכו' אחרי הסעודה המפסקת ולפני כניסת היום הקדוש.

« לאחר סיום האכילה יש לחצוץ את השיניים.

העמדת אוכל על הכיריים עבור מוצאי יום הכיפורים

« אין להניח על הכיריים בערב יום הכיפורים סיר עם אוכל שיתבשל או יתחמם במהלך יוהכ"פ - עבור סעודת מוצאי יוהכ"פ, מפני שנחשב כמכין אוכל ביוהכ"פ עבור יום חול.

כמו כן אין להעמיד בערב יוהכ"פ מיחם עם מים שיתחממו במהלך יוהכ"פ - כדי שיהיו מים חמים מיד במוצאי יום הכיפורים.

(אם עבר והעמיד באיסור, מותר הדבר באכילה ושתייה מיד במוצאי יוהכ"פ).

« אך אם מעמידים את המיחם לצורך חולה או ילד שישתו מהם ביוהכ"פ עצמו, מותר להוסיף עוד מים על מנת שיהיו מים גם לבריאים מיד במוצאי יוהכ"פ.

ברכת הבנים

« אחרי הסעודה המפסקת יברך את בניו ובנותיו.

« הרבי בירך את תלמידי התמימים כשהוא לבוש בקיטל וטלית.

« אומרים "יברכך" וגו', ומוסיפים לברך בגמר חתימה טובה וכו'.

טבילה נוספת

« סמוך לכניסת החג טובלים שוב במקווה ארבע טבילות, משום קרי ומשום תשובה כנ"ל.

« יש לשים לב שהטבילה נעשית לפני כניסת החג, מפני שמכניסת החג יש איסור רחיצה ואסור לטבול.

החלפת הנעליים

« לפני כניסת החג יש להחליף את הנעליים לנעלי בד או גומי וכדו' (האיסור ביוהכ"פ הוא על לבישת "מנעל, וכל שאינו של עור אינו נקרא מנעל אלא מלבוש", לכן מותר ללבשו. תריד, ג).

- ◀ נעל או סנדל שיש בהם עור בסוליה או בעקב, אסור ללבשם ביום כיפור.
- ◀ אך אם יש בהם פסי עור ליופי בלבד ואינם משמשים חלק מגוף הנעל כלל, ואינם נמצאים בסוליה או בעקב, ניתן ללבשם ביום כיפור.
- ◀ אסור להלביש נעלי עור לילד קטן ביוהכ"פ.
- ◀ אין ללבוש כפכף של עץ ביוהכ"פ - גם אם אין בו עור.
- ◀ מחמת איסור נעילת הנעליים ביוהכ"פ, לא מברכים "שעשה לי כל צרכי" בבוקר יום הכיפורים, מפני שברכה זו מתייחסת לנעילת הנעליים.

נר חיים, נר נשמה, ונר להבדלה

- ◀ נר חיים: כל אדם נשוי מדליק בבית הכנסת 'נר חיים'.
- ◀ נוהגים לערבב את הנרות של הציבור, כדי שאדם לא יידע אם כבה נרו ביוהכ"פ, מפני שסימן רע הוא לו (הסימן הרע הוא רק כאשר הנר כבה מעצמו).
- ◀ נר שכבה, תקנתו שיחזור וידליקנו במוצאי יום הכיפורים ויניחנו לדלוק עד תומו, וגם יקבל על עצמו שכל ימיו לא יכבה את נרו במוצאי יוהכ"פ אלא יניחנו לדלוק עד תומו.
- ◀ המנהג הוא, שאישה אלמנה אינה מדליקה נר זה.
- ◀ נר נשמה: מי שאין לו אב או אם, או שניהם ל"ע, מדליק 'נר נשמה' אחד בביתו - מלבד 'נר חיים' שמדליק בבית הכנסת.
- ◀ נר זה מועיל עבור כמה נפטרים, כגון עבור הורי אשתו אם נפטרו ל"ע.
- ◀ אישה אלמנה שגרה לבדה ואין לה הורים ל"ע, מדליקה נר אחד.
- ◀ נר להבדלה: יש להדליק בבית נר נוסף שידלק עד מוצאי יוהכ"פ, כדי שיהיה לו "נר ששבת" לברך עליו "בורא מאורי האש" בהבדלת מוצאי יום הכיפורים (אם יבדיל בביתו).
- ◀ כך עושים גם כאשר יוהכ"פ חל בשבת.
- ◀ גם אדם המדליק בביתו 'נר נשמה' ידליק בביתו נר נוסף עבור ההבדלה, ולא יברך בהבדלה על נר הנשמה.

הדלקת הנרות

- ◀ מצוות 'כבוד יו"ט' קיימת גם ביום הכיפורים כמו בשבתות וימים טובים. לכן יש לפרוס על השולחן מפה לבנה לכבוד יום הכיפורים כמו בכל שבת ויו"ט.

◁ מפני מצוות 'כבוד יו"ט' יש להדליק נרות לכבוד יום הכיפורים (תרי"א. זאת למרות שלא מתענגים לאורם בסעודה כמו בשבתות וימים טובים אחרים).

◁ לפני כניסת החג, נשים מדליקות נרות ומברכות: א. להדליק נר של יום הכיפורים. ב. "שהחיינו".

ואם יוהכ"פ חל בשבת, מברכות: א. "להדליק נר של שבת ושל יום הכפורים". ב. "שהחיינו".

◁ על האישה להחליף נעליים לפני הדלקת הנרות, מפני שבהדלקת הנרות היא מקבלת על עצמה (אפילו בסתם) את קדושת היום, ונאסרת מיד בכל איסורי החג. ובפרט שבירכה "שהחיינו" בהדלקת הנרות על ה"זמן" של יום כיפור.

◁ איש המדליק נרות, יברך "שהחיינו" בשעת ההדלקה ולא בתפילה בבית הכנסת, וגם הוא נאסר (בסתם) בעת הדלקת הנרות בכל איסורי החג.

◁ נשים ובנות היוצאות מביתן מבעוד יום לתפילת "כל נדרי", עליהן להדליק נרות גדולים שיישארו דולקים בעת שיחזרו מבית הכנסת, כך יוכלו ליהנות מאור הנרות אחרי צאת הכוכבים ולא יהיה חשש ברכה לבטלה על הברכה שברכו על הנרות.

איפור ולבישת תכשיטים

◁ אחרי הדלקת הנרות אסור לאישה והבנות להשתמש בסבון, שמפו ואיפור, משום איסור סיכה שחל עליהן בעת כניסת החג בהדלקת הנרות שלהן.

מובן, שמהדלקת הנרות אין להשתמש בבושם או בדאודורנט, על הגוף או על הבגדים, משום איסור "מוליד ריח" כבכל שבת ויו"ט.

◁ נשים אינן מתקשטות בתכשיטים המיוחדים להן לשבת ויו"ט, מפני אימת הדין.

◁ מכניסת החג ועד סופו, נוהגים בכל דיני ההרחקות בין איש לאשתו.

קיטל וטלית

◁ לפני השקיעה מתעטפים בטלית, ומברכים עליה (אם לובש את הטלית לאחר צאת הכוכבים, לא יברך עליה).

◁ ביוהכ"פ לובשים טלית וקיטל בכל התפילות.

◁ לבישת הקיטל היא מב' טעמים:

א. כדי להיות בדוגמת מלאכי השרת (מסיבה זו לובשים טלית בכל התפילות).

ב. בגד לבן כמו קיטל הוא בגד של מתים. לבישתו מכניעה את הלב ומביאה את האדם לעשות תשובה שלימה.

◁ אין להיכנס עם הקיטל לבית הכסא מפני שהוא בגד המיוחד לתפילה.

עד"ז אין להיכנס במשך השנה לבוש בגארטל לבית הכסא, מפני שהוא בגד המיוחד לתפילה.

◁ חתן בשנת הנישואין הראשונה שלו לא ילבוש קיטל ביוהכ"פ, מפני שכבר לבש קיטל בשנה זו תחת החופה וזהו יום כיפור שלו.

וידוי וכפרה

◁ למרות שאמרו וידוי בתפילת מנחה, חוזרים ומתוודים שוב בבין השמשות.

(זאת מפני שמחמירים לחשוש לדעה הסוברת שעיקר הוידוי של יוהכ"פ צריך להיאמר ממש לפני זמן הכפרה המתחיל בלילה. ראה תרו"ב).

◁ הוידויים של יוהכ"פ צריכים להיאמר בעמידה. אין להישען בזמן הוידוי באופן שאם ייקחו את הדבר שהאדם נשען עליו, האדם ייפול.

◁ טוב להתכופף מעט בעת אמירת הוידויים ביוהכ"פ, כדי להתוודות בהכנעה.

◁ בעת הוידוי יכה באגרופו על לבו, כאומר שלבו גרם לו לחטוא.

◁ למרות שאם אדם אמר רק את המילה "חטאתי" יצא ידי מצות וידוי מעיקר הדין, מכל מקום היודע על עבירה מסוימת שנכשל בה, נכון לכתחילה שיפרט בלחש את חטאו בעת אמירת הוידוי ולא יסתפק באמירת נוסח "על חטא" שבסידור ובאמירת "חטאתי", מפני שכאשר מפרט את חטאו "הוא מתבייש יותר לפני הקב"ה מחטאיו, ומתחרט עליהם מעומק ליבו" (תרו"ד).

וידוי פרטי זה ייעשה רק בתפילת לחש שהאדם מתפלל בעצמו, ולא בעת שחוזר ומתוודה עם הש"ץ בחזרת הש"ץ.

◁ להלכה, עיקר הוידוי ביום הכיפורים הוא זה הנאמר בתפילת ערבית של ליל יוהכ"פ, שהוא "התחלת זמן הכפרה" בפועל (ולא בבין השמשות שהוא לפני התחלת זמן הכפרה כנ"ל).

◁ חז"ל תיקנו לומר וידוי גם בשאר התפילות של יוהכ"פ, מחשש "שמא אירע לו דבר עבירה" במשך היום אחרי שכבר התוודה, ו"יום הכיפורים מכפר עד סופו עם חשיכה" (תרו"א).

◁ יום הכיפורים מכפר רק לשבים המאמינים בכפרתו, אבל המבעט וחושב בליבו מה יועיל לי יום הכיפורים, אין יום הכיפורים מכפר לו.

הוצאת ספרי תורה ל"כל נדרי"

◀ למנהגינו, אין מדקדקים להתחיל "כל נדרי" מבעוד יום דווקא (ראה לקמן בטעם הדבר).

◀ לפני אמירת התהילים שקודם כל נדרי, הורה הרבי לנגן "אבינו מלכנו".

◀ מוציאים מארון הקודש ג' ספרי תורה ונותנים לשלושה אנשים. שלושתם עומדים קרוב לשליח הציבור.

אמירת "על דעת המקום"

◀ באמירת נוסח "על דעת המקום", עומדים שני אנשים על יד הש"ץ כדי להצטרף עמו לבית דין (בשליחות הקהל), על מנת להתיר "לכל העבריינים - והם העוברים על גזירות וחרמות הקהל" להתפלל עם הציבור (תריט, א ע"ש הצורך בזה).

◀ בדרך כלל, שני האנשים העומדים על יד הש"ץ ומצטרפים עמו לבית דין אוזנים בידיהם ספר תורה. אך גם אם הוציאו רק ספר תורה אחד כגון במניין שאין בו שלושה ספרי תורה, יעמדו שני אנשים על יד הש"ץ להצטרף עמו לבית דין זה.

◀ את נוסח "על דעת המקום" אומר הש"ץ בקול נמוך, באופן ששני האנשים העומדים על ידו שהם מבית הדין שלו - ישמעו.

רק את נוסח "כל נדרי" עצמו מתחיל הש"ץ לומר בקול רם.

תוכן "כל נדרי"

◀ על כל אדם להבין את מה שהוא אומר בנוסח "כל נדרי". האומר את נוסח "כל נדרי" בלי להבין את מה שהוא אומר, נחשב כאילו לא אמר.

◀ לדעת אדה"ז (תריט, ב), נוסח "כל נדרי" לא בא להתיר נדרים ושבועות שהאדם נדר בעבר - בשנה שהסתיימה, אלא נוסח זה בא להתנות על נדרים או שבועות שהאדם ידור או ישבע בעתיד, ש"כל הנדרים שאדור בשנה הבאה אני מתחרט עליהן מעכשיו, ומתנה עליהן שיהיו בטלים" ולא יחולו מלכתחילה. "שהתנאי מועיל לבטל הנדר שלא יחול כלל".

לכן נוסח "כל נדרי" למנהגינו הוא: "מיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא עלינו לטובה" - נוסח המתייחס לעתיד בלבד.

◀ הטעם הבסיסי שלמנהגינו אין מדקדקים לומר "כל נדרי" מבעוד יום דווקא כנ"ל - למרות הכלל שאין מתירין נדרים בשבת ויו"ט ולכן הרבה נוהגים לומר "כל נדרי" מבעוד יום דווקא (ראה תריט, ד) - מבוסס על זה ש"כל נדרי" איננו התרת נדרים רגילה, היינו לנדרים שנדר בעבר, אלא "כל נדרי" הוא עשיית תנאי שהנדרים שידור

בעתיד לא יחולו מלכתחילה, ו"מסירת מודעה" כזו ניתן לעשות גם בשבת ויו"ט (ראה ב"ח סי' תריט).

מי אומר "כל נדרי"

אמירת הש"ץ אינה מועילה לבטל את הנדרים העתידיים של הציבור, אלא כל אחד ואחד מהציבור צריך לומר בעצמו את נוסח "כל נדרי" כדי להתנות בעצמו על נדריו העתידיים שיהיו בטלים ולא יחולו.

לכן נוסח "כל נדרי" הוא בלשון יחיד ולא בלשון רבים.

גם נשים צריכות לומר "כל נדרי", מפני שזוהי התרת נדרים שלהן.

גם אדם המתפלל ביחידות צריך לומר "כל נדרי".

אופן אמירת "כל נדרי"

אומרים "כל נדרי" ג' פעמים, כאשר בכל פעם מגביה הש"ץ את קולו יותר מן הפעם שלפניה, "לפי שבדרך זו נשמע באימה ובריאה" (תריט,ה).

כל אחד ואחד אומר "כל נדרי" יחד עם הש"ץ, ומעט בקול - באופן שיהא נשמע לאנשים העומדים על ידו, מפני שהתרת נדרים צ"ל בקול והרי כל אחד מתיר לעצמו את נדריו העתידיים כשנ"ת.

אמירת "כל נדרי" - בעמידה. הטעם לכך:

א. חובה לעמוד בעת שספר תורה נמצא מחוץ לארון הקודש.

ב. נוהגים שהאדם המבקש להתיר את נדריו, עומד.

תפילת ערבית ואמירת תהילים

בתפילת ערבית מברכים "שהחיינו" - על "זמן החג" של יום כיפור (תריט,ז).

אדמו"ר הרי"ץ מוסיף (סה"מ תשה ע' 69) שהברכה מתייחסת לצום, ולסליחה ד"לפני ה' תטהרו".

הש"ץ יאמר את הברכה לאט, כדי שכל הקהל יספיק לברך בעצמו ולסיים את הברכה לפני הש"ץ, ולענות אמן אחר ברכת הש"ץ.

לפני ברכת "שהחיינו" יש להכריז שנשים לא תברכנה, מפני שהן בירכו כבר "שהחיינו" בהדלקת הנרות.

◁ בקריאת שמע של יום הכיפורים אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בקול - כדרכם של מלאכי השרת, מפני שביוהכ"פ אנו דומין למלאכים (ראה תריט, ט).

◁ למנהגינו, לאחר תפילת ערבית של ליל יוהכ"פ, אומרים את כל התהילים ובציבור.

רחיצה ביום הכיפורים

◁ כל רחיצה הבאה לתענוג - ואפילו של מקצת הגוף כגון הושטת אצבע למים - אסורה מן התורה ביום הכיפורים.

אך אין על רחיצה ביום הכיפורים חיוב כרת (רק על אכילה ושתייה או על עשיית מלאכה יש חיוב כרת).

◁ אדם שידיאו או רגליו וכדו' התלכלכו, מותר לו לרחוץ במים קרים את המקום המלוכלך, כיון שאינו מתכוון לתענוג.

אך יעשה זאת בלי סבון.

◁ לילודת מותר להתרחץ בימים שאחרי הלידה ממש - בהתאם לצורך.

◁ העושה את צרכיו בבית הכיסא ועומד לאחמ"כ להתפלל או לומר תהילים או ללמוד, מותר לו לרחוץ את ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו (גם אם ידיו לא התלכלכו).

◁ העומד להתפלל ואינו צריך לעשות את צרכיו, ייגע עם שתי ידיו במקומות המכוסים בגופו שיש בהם זיעה או לכלוך, כך יוכל לרחוץ את שתי ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו לפני התפילה.

נטילת ידיים ביום הכיפורים

◁ בבוקר יוהכ"פ נוטלים ידיים עד סוף קשרי האצבעות - כדי להעביר את הרוח הרעה מהידיים (ביוהכ"פ אין כל כך שליטה לרוח הטומאה, לכן כשניעור משנתו שורה הטומאה רק עד סוף קשרי אצבעותיו, ולא עד פרק הזרוע כבכל יום).

◁ אסור לשטוף את הפה ביום הכיפורים אפילו אם יש לאדם צער רב מכך, שמא יבלע טיפה אחת ויעבור על איסור דאורייתא.

◁ לכוהנים מותר ליטול ידיים כרגיל עד פרק הזרוע, הן בנט"י שחרית, והן לנשיאת כפיים.

◁ כלה בתוך שלושים יום מחופתה, מותרת לרחוץ את פניה בבוקר יום הכיפורים.

איסור אכילה ושתייה ביוהכ"פ

◀ מן הדין, מצוות חינוך לעניין צום יום הכיפורים מתחילה רק בגיל תשע. מגיל זה יש להתחיל לחנך את הילדים לצום מספר שעות, וקודם לכן אין צריך לענותם.

אך המנהג בפועל לחנכם לצום - עכ"פ בליל יוהכ"פ - גם לפני גיל תשע.

◀ אכילה ושתייה ביוהכ"פ הם איסור דאורייתא.

נוסף על כך: אדם שאכל במזיד שיעור "כותבת", או שתה במזיד שיעור "מלא לוגמיו", חייב כרת.

◀ שיעור "כותבת" הוא מעט פחות משיעור "ביצה בינונית" (פחות מ-45 גרם). בשיעור זה מתיישבת דעתו של אדם רעב וכבר אינו נחשב "מעונה".

שיעור "מלא לוגמיו" אצל אדם בינוני הוא בין חצי לבין רוב רביעית. אך משערים בכל אדם לפי המלא לוגמיו שלו - כמה שנכנס בצד אחד של פיו כשמנפח את לחיו.

◀ גם אכילה ושתייה פחות משיעור "כותבת" ו"מלא לוגמיו", ואפילו כלשהו, אסורים ביום הכיפורים מן התורה - מדין "חצי שיעור", אך אין על זה חיוב כרת.

אכילה ב"שיעורים"

◀ אם התענית יכולה להביא את האדם לידי סכנה, מותר לו לאכול ב"שיעורים", שהם עד 30 סמ"ק אוכל (שיעור הנכנס בקופסת גפרורים רגילה), ועד 40 סמ"ק מים, בהפסקות של 9 דקות בין אכילה לאכילה ובין שתייה לשתייה.

בשעת הדחק, יפסיק עכ"פ 6 דקות בין אכילה לאכילה, ואפילו פחות מזה בין שתייה לשתייה - לאחר התייעצות עם רב מורה הוראה.

◀ היתר האכילה ב"שיעורים" הנ"ל בנוי על זה שבכל אכילה יש פחות משיעור "כותבת" (שהוא שיעור המחייב כרת כנ"ל), וההפסקה בין האכילות גורמת שב' האכילות לא תצטרפנה זו עם זו לשיעור אכילה אחד, מפני שבהפסקה כזו בין אכילה לאכילה אין האוכל "מיישב דעתו" של אדם רעב.

◀ אכילה ושתייה אינן מצטרפות זו עם זו ואינו צריך להמתין ביניהן, אלא ניתן באותן 9 דקות גם לאכול וגם לשותות ב"שיעורים" הנ"ל.

אך זהו רק כאשר האוכל והמשקה נפרדים זה מזה, אך אם הם מעורבים, הרי הם מצטרפים ל"שיעור" אחד.

◀ דבר נוזלי כמו לבן או יוגורט, כאשר אוכלו בפני עצמו ה"ה נחשב משקה, ושיעורו כשיעור של משקה.

◀ אדם שמספיק לו לאכול ב"שיעורים" ואינו מוכרח גם לשתות ב"שיעורים" - יאכל ולא ישתה. אדם שמספיק לו לשתות ב"שיעורים" ואינו מוכרח לאכול ב"שיעורים" - ישתה ולא יאכל.

◀ אם אכילה או שתיה בשיעורים הנ"ל אינה מספיקה והאדם יכול עדיין לבוא לידי סכנה, מותר לו לאכול או לשתות כמה שהוא צריך - לאחר התייעצות עם רב מורה הוראה.

◀ מי שההליכה לבית הכנסת תגרום לו שיצטרך לאכול או לשתות ב"שיעורים", יישאר בביתו ולא ילך לבית הכנסת, משום שגם אכילה של פחות מכשיעור אסורה מן התורה כנ"ל.

◀ מותר להריח טבק וכדו' ביום הכיפורים, "לפי שהריח הוא דבר שאין הגוף נהנה ממנו כלל אלא הנשמה בלבד נהנית ממנו" (תריב, ז).

נטילת תרופה ביוהכ"פ

◀ חולה שאין בו סכנה המוכרח ליטול תרופה ביוהכ"פ ואינו יכול ליטול אותה בלי מים, צריך לערבב במים דבר מר (כגון סודה לשתיה), כך יוכל ליטול את התרופה עם מים.

ביאור הדבר: אכילה ושתיה של דבר מר היא אכילה ושתיה "שלא כדרך" ואסורה רק מדרבנן, והתירו את הדבר לחולה לצורך זה.

◀ אך אם החולה אינו מוכרח ליטול את התרופה ביום הכיפורים עצמו, לא יטלנה ביוהכ"פ כלל.

- לפיכך, הנוטל אנטיביוטיקה וכבר ירד לו החום, שלא יבוא לידי סכנה אם ידלג פעם אחת על נטילת התרופה, אין לו ליטול את התרופה ביוהכ"פ, ואפילו בלי מים.

יולדת

◀ יולדת בתוך שלושה ימים מהלידה (שאומרת "צריכה אני לאכול"), פטורה מלהתענות ביום כיפור ואוכלת כדרכה בלי הגבלה של "שיעורים".

◀ לדעת אדה"ז (תריז, ה. של, ו) חישוב שלושת הימים מהלידה אינו לפי שלושה מעת לעת מלאים - 72 שעות מהלידה, אלא החישוב הוא לפי היום בו עומדים בימי השבוע/החודש. כלומר:

אם ילדה בסוף יום ז' תשרי לפני השקיעה, נחשב ז' תשרי ליום אחד, וממילא בליל י' תשרי - ליל יום הכיפורים נחשב שכבר עברו ג' ימים מלידתה, והיא אינה נחשבת יולדת לעניין זה.

◁ יולדת בלידה רגילה לאחר שבועה ימים מהלידה, חייבת לצום ביום כיפור ככל אדם.

◁ יולדת בתוך שבועה ימים מלידתה שאומרת "צריכה אני לאכול", תאכל ב"שיעורים".

מינקת

◁ באופן כללי, אישה מינקת חייבת לצום ביום כיפור.

◁ על אישה מינקת לשתות כראוי יומיים שלושה לפני יום כיפור, כדי שיהיו מספיק נוזלים בגופה. הדבר יקל עליה מאד במהלך הצום.

◁ מומלץ לשתות כוס מיץ ענבים לפני הצום.

◁ על המינקת להכין חלב או תחליפי חלב לפני כניסת הצום, כדי שיהיה לה מה לתת לתינוק באם יחסר לו ממנה.

◁ אם המינקת מבחינה ביוהכ"פ שאין לתינוק מספיק אוכל, תשתה ב"שיעורים" הנ"ל.

מעוברת

◁ באופן כללי, אישה מעוברת חייבת לצום ביום כיפור.

◁ על אישה מעוברת לשתות כראוי יומיים שלושה לפני יום כיפור, כדי שיהיו מספיק נוזלים בגופה. הדבר יקל עליה מאד במהלך הצום וימנע צירים מוקדמים.

◁ מומלץ לשתות כוס מיץ ענבים לפני הצום.

◁ על הבעל לדאוג שתהיה עזרה בבית או לסייע בעצמו בשמירה על הילדים על מנת להקל על אשתו, בפרט ביום תענית זה.

◁ מעוברת שהחלה להרגיש צירים מוקדמים, תשתה ב"שיעורים" הנ"ל כדי להפסיק את הצירים.

אם הצירים אינם פוסקים ומדובר בחודשי הריון מוקדמים, תשתה כדרכה כדי למנוע לידה בשלב מוקדם.

◁ במצב של 'הריון בסיכון' יש לשמוע דעת רופא (שומר תומ"צ), ולהתייעץ עם הרב.

◁ מעוברת בסוף החודש התשיעי להריונה (מהשבוע ה-39) שהחלה להרגיש צירים, אם אין לה סיבה רפואית כמו חולשה גדולה ומיוחדת שמחמתה היא זקוקה לאכול או לשתות - אסור לה לאכול או לשתות, אלא לכל היותר תלד בשעטומ"צ.

קידוש, לחם משנה וברכה אחרונה - ביום הכיפורים

◀ אדם שמותר לו לאכול או לשתות ביום הכיפורים (מחמת חולי וכדו'), אינו צריך לקדש ואינו צריך לבצוע על לחם משנה, מפני שלא תיקנו דברים אלו ביוהכ"פ.

אך נוטל את ידיו לפת כדרכו עד הזרוע, ובברכת המזון אומר ביעלה ויבוא: "ביום הכיפורים הזה, ביום סליחת העוון הזה, ביום מקרא קודש הזה". ואם הוא שבת יאמר גם "רצה".

◀ בברכה מעין ג', לא יאמר "וזכרינו לטובה" (שער הכולל).

נשים בתפילות יום הכיפורים

◀ נשים צריכות להתפלל את כל חמשת תפילות היום, כולל סדר הוידוי.

כמו כן יש להן לומר מחזרת הש"ץ לפחות את הפיוטים: "לא-ל עורך דין", "ונתנה תוקף" (עד כתר), ו"וכל מאמינים".

◀ אם הן מתפללות בבית הכנסת, יש להן לומר גם את סדר עבודת כה"ג מ"אתה כוננת" עד "כאוהל הנמתח".

הזכרת נשמות

◀ מזכירים נשמות ביום הכיפורים ונודרים לצדקה בעבורם. לפי שגם למתים יש כפרה ביוהכ"פ, לכן נקרא היום "כיפורים" לשון רבים מפני שהוא מכפר לחיים ולמתים, "וכשנודרים צדקה בעבורם מועיל להם לכפר בעדם, לפי שהקב"ה בוחן לבבות ויודע שאילו היו בחיים היו גם כן נותנים צדקה" (תרכא,יד).

◀ משתדלים לאחוז בעצי החיים (התחתון) של הס"ת בעת אמירת "יזכור".

◀ אבל בתוך שנת האבלות הראשונה נשאר בבית הכנסת בעת אמירת "יזכור", אך אינו אומר "יזכור" בעצמו, מפני שהצער בשנה הראשונה עדיין גדול, ויש חשש שיצטער מאד בעת האמירה והדבר אסור ביו"ט.

ברית מילה

◀ אם יש ברית מילה ביום הכיפורים בבית הכנסת, מלים אחרי קריאת התורה - ולפני שמכניסים את ספרי התורה לארון הקודש.

◀ אומרים את ברכת המילה על כוס יין ונותנים לתינוק הנימול לטעום טיפה מהיין (טעימה נוספת, מלבד הטעימה שנותנים לו בעת אמירת "בדמיך חיי").

הכריעות ב"עלינו" וב"סדר עבודה"

◀ תחילה ייפול על ברכיו וגודלי רגליו. לאחמ"כ יכרע על גודלי ידיו כאשר אצבעותיו קפוצות כאגרוף. בהשתחוואה ייגע במצחו בקרקע וירם את ברכיו באופן שגופו יישען רגע על אצבעות רגליו וגודלי ידיו, ולא על ברכיו.

◀ יש לפרוס מגבת או מפה שתפסיק בין ראשו לבין הקרקע.

מן הדין נדרש הפסק זה רק אם הכריעה נעשית על רצפת אבנים או שיש טבעיים. אך נוהגים לפרוס הפסק זה בכל אופן, שמא יש אבנים תחת רצפת העץ או השטיח (וכדו') המחזירים לאבנים שתחתיהם.

◀ מנהג הרבי לכרוע ב"הכהנים" עוד לפני החזן, ובקומו מכריעתו היה מביט על החזן בעת שכרע עד שקם מכריעתו.

מנחה ונעילה

◀ אם אפשר, מפסיקים בין תפילת מוסף לתפילת מנחה, לכל הפחות שלושת רבעי שעה.

◀ קריאת התורה של מנחה, בטעמים רגילים של כל השנה.

◀ הכוהנים אינם נושאים את כפיהם בתפילת מנחה או נעילה.

◀ זמן תפילת נעילה הוא "קרוב להתחלת השקיעה, ונמשך זמנה עד סמוך לצאת הכוכבים" (תרכג, ב. וע"ע שם ג-ד).

◀ בתפילת נעילה אומרים "אבינו מלכנו" אפילו כשחל בשבת, "לפי שעכשיו הוא גמר החתימה ואנו צריכים לבקשת רחמים, ואם לא עכשיו אימת" (תרכג, ט).

◀ אמירת שבע פעמים "ה' הוא האלוקים" היא כדי "ללוות השכינה שתעלה ותסתלק עכשיו למעלה משבעה רקיעים. שבעת התפילה הייתה השכינה שרויה בינינו ועכשיו תעלה למקומה" (תרכג, י).

◀ תקיעת השופר בסיום תפילת נעילה, תהיה אחרי צאת הכוכבים. טעם התקיעה:

א. התקיעה היא סימן להסתלקות השכינה למעלה. במתן תורה נשמעה תקיעת שופר כאשר השכינה עלתה למעלה כמ"ש "עלה אלוקים בתרועה".

ב. לפרסם שזהו יום טוב, ויש להרבות בסעודה במוצאי יוה"כ"פ.

הכנת האוכל למוצאי הצום

אין להכין ביוהכ"פ שום דבר לצורך סעודת מוצאי החג, אך אפשר להתחיל להכין את הסעודה - כולל עשיית מלאכה לצורך הכנת האוכל - כארבע דקות אחרי צאת הכוכבים (משום תוספת שבת ויום טוב), ואין צורך להמתין עד זמן יציאת החג שבלוח.

לפני הכנת האוכל עבור מוצאי יוהכ"פ יש ליטול את הידיים עד פרק הזרוע, ולומר "ברוך המבדיל בין קודש לחול".

תפילת ערבית ונטילת ידיים

במוצאי יוהכ"פ מתפללים ערבית עם קיטל, טלית על הכתפיים, וכובע.

אחרי תפילת ערבית במוצאי יוהכ"פ מאחלים "גוט יו"ט" כדי לפרסם שזהו יום טוב.

לפני הבדלה נוטלים ידיים ג' פעמים לסירוגין עד פרק הזרוע כמו בנט"י בבוקר (כדי שהטומאה לא תתפשט, אחרי שהסתלקה קדושת יום הכיפורים).

גם הכוהנים נוטלים את ידיהם שוב עד פרק הזרוע, למרות שנטלו את ידיהם ביוהכ"פ עצמו עד פרק הזרוע כנ"ל.

הבדלה ו"נר ששבת"

עושים הבדלה עם קיטל, טלית על הכתפיים, וכובע.

בהבדלת מוצאי יוהכ"פ מברכים "בורא מאורי האש" גם כשיוהכ"פ חל בחול, מפני שביוהכ"פ היה אסור להתעסק עם האש וליהנות ממנה, נמצא שהאש היא כדבר חדש עבור האדם במוצאי יוהכ"פ - בשונה משאר יום טוב שמותר לבשל וליהנות מן האש ביו"ט שא"כ האש איננה דבר חדש עבורו במוצאי יו"ט, ולכן אין מברכים "בורא מאורי האש" במוצאי יו"ט.

במוצאי יוהכ"פ מברכים "בורא מאורי האש" על נר שדלק מערב יוהכ"פ דווקא, מפני שבאש זו ניכר שהאדם שבת מן האש ולא נהנה ממנה ביוהכ"פ והיא כדבר חדש עבורו כעת. והרי ברכתו היא על חידוש ההנאה מן האש כנ"ל.

גם בשנה שיוהכ"פ חל בשבת יברך "בורא מאורי האש" על נר שדלק מערב יום הכיפורים דווקא.

אם אין לאדם נר שדלק מערב יוהכ"פ, ידליק את האש מנר של חברו שדלק מערב יוהכ"פ.

אין מברכים "בורא מאורי האש" על נרות בית הכנסת למרות שהם דלקו מערב יוהכ"פ, מפני שהם הודלקו לכבוד ולא על מנת להאיר.

בשנה שיוהכ"פ חל בשבת, מברכים גם על הבשמים בהבדלת מוצאי יוהכ"פ.

בשנה שיוהכ"פ חל בשבת, אומרים "ויתן לך".

נשים שבעליהן מאחרים לבוא מבית הכנסת, יכולות להבדיל בעצמן על 'חמר מדינה' (כמו תה).

קידוש לבנה, וברכה על משקים

אחרי הבדלה עושים קידוש לבנה.

במוצאי יוהכ"פ עושים את הקידוש לבנה עם נעלי הבד - בשונה מתשעה באב שיש להחליף נעליים לפני קידוש לבנה. מפני שביוהכ"פ נעלי הבד אינם באים משום אבילות כמו בתשעה באב, כי אם משום מעלת היום.

המבדיל על היין אינו צריך לברך ברכה ראשונה או אחרונה על שאר המשקים שדעתו לשתות אחרי ההבדלה, אלא הם נפטרים בברכה שמברך על היין.

אך השומעים הבדלה ממנו צריכים לברך על שאר המשקים, גם ברכה ראשונה וגם ברכה אחרונה.

סעודת מוצאי יום הכיפורים

במוצאי יום הכיפורים נוטלים ידיים לפת ואוכלים סעודה חשובה מתוך שמחה, "מפני שהוא קצת יום טוב. ובת קול יוצאת במוצאי יום כיפור ואומרת לך אכול בשמחה" (תרכד, ט).

אכילת סעודה זו בהרחבה, ממשיכה השפעות גשמיות בהרחבה על כל השנה.

בסעודת מוצאי יוהכ"פ טובלים פרוסת המוציא בדבש.

מתחילים להתעסק בעשיית הסוכה, עכ"פ בדיבור.

בין יום כיפור לסוכות

למחרת יום הכיפורים - יום הנקרא "בשם השם" - מתפללים מוקדם יותר מן הרגיל.

ארבעת הימים שבין יום הכיפורים לסוכות, הם ימי שמחה. בימים אלו חנכו את המזבח בימי שלמה המלך. לפיכך לא אומרים בהם תחנון, ואסור להתענות בהם.